

HELINA
KUUSEMÄE

EI MINGIT LEPPIMIST

V
Ä
H
E
M
A
G
A

KUI ÕNN

Toimetaja: Irene Õmblus

Kaante kujundaja ja küljendaja: Vallo Hallik

Esikaanel kasutatud pilt: *Image by Alexa from Pixabay*

© Kõik õigused kaitstud

Teose sisu eest vastutab autor

Pärnu, 2024

ISBN: 978-9916-754-07-8

Trükk: MJ Konsult

Kirjastus Hea Tegu

www.fil.ee

Kes sa oled ja kust sa tuled – kas see on esimene tingimus, millele peab oma elu rajama hakkama või on selleks ka muid võimalusi?

Ma sündisin väheste võimalustega perre, väga eelarvamuste põhisesse perre, võiks vist lausa öelda, et kinnisideede kasti, mille eestvedajaks oli minu ema ja kaasautoriks minu isa. Kuigi võib tunduda alatu oma lapsepõlve, lapsepõlvekodu ja lapsepõlvetraumasid süüdistada ühe terve inimese elutee kulgemises, siis näib, et nii see siiski on, sest sündimine millessegi, mis on paratamatu, on siiski kõikide alguste algus, nii näotu kui see ka poleks.

* * * * *

Minu abikaasa ütleb mulle tihtilugu, et mul ei ole kedagi vaja. Kui anda mulle vahendid ja ressursid, siis pole mul millegi tegemiseks kedagi vaja. Ilmselt on see ka põhjus, miks mul kõiki vahendeid ei ole ja ressursse ei teki, sest ma tean ise ka, et siis pole mul teisi inimesi vaja, aga ma tahan oma

eemalhoidvasse erakuellu teisi inimesi. Valitud inimesi. Minu inimesi. Sestap jääb see alati nii, et minu elus pole kunagi piisavalt vahendeid ega ressursse, et säiliks see pisike ühendus ja ühisosa teiste inimestega minu iseseisvuse taustal, mis tekib vaid teiste inimestega koos olles, neid sallides ja ligemale kui ma sooviksin, lastes.

Kas ma siis olen sellisena sündinud või selliseks kasvanud või on koht ja ruum, kuhu ma olen tulnud, kohandanud seda ja loonud mulle sellise kasvuruumi, et ma nüüd selline olen?

See on kui enesekaitse uute pettumuste, reeturluse, haiget saamise eest. Seda on minu sinisilmsuse ja ootuse tõttu, et inimesed on ilusad ja head, läbi minu elu nii palju olnud, et neid kordi pole isegi mõtet üles loendada. Pigem võiks nimetada seda minu elutee paratamatuks osaks, mida ma pole ise valinud, kuid mis sellegipoolest alati olemas on ning mis suuresti ongi tinginud minu vabal valikul tehtud otsuse eralduda ja omaette olemas olla.

* * * * *

Ma ei mäleta oma lapsepõlve täiuslikult hästi, nii nagu mõni inimene väidab seda tegevat, vaid ainult mõningaid fragmente sellest. Mõned neist on lõbusad ja head, kuid enamus on seotud pigem kurvemate sündmustega. Õues mängimist,

ühetoalist korterit, mis oli meie kodu, kuidas isa lõi ema, kuidas killud lendasid, kooli, mis asus meie majast üle tee, ema pisaraid ja hala, õe peksmist rihmaga, meie kassi, kes jäi auto alla, koera, keda armastati ja hoiti rohkem kui oma lapsi, kisa ja kaklusi, pidevat võimuvõitlust ja jälle ema pisaraid.

Enam ei tee need katked mulle haiget, vaid panevad mõtisklema vanemate suutmatuse üle luua mingit turvalist ja sooja kohta oma lastele, iseenestele. Minu vanemad oleksid saanud, aga nad ei teinud seda, võibolla oli neil enestega nii palju tegemist, et neil polnud aega asju muuta, aga võibolla nad ei osanud. Olles ise valesid valikuid teinud, ei süüdista ma neid, sest eluks ei anta kaasa kasutusjuhendeid ja õigeid valikuid teha polegi alati nii lihtne, eriti kui pole paigas, kellest või millest lähtuvalt valikuid teha, kas iseendast, lastest või koerast, kes kohe värisema hakkab, kui kõvemaid hääli tehakse.

Nüüd, kui ma oskaksin õigeid küsimusi neilt küsida, pole enam kellegi käest küsida. Pole enam ruumi, kus kogu kära tekkis ja pole inimesi, kes kannatasid selle terrori, lähisuhtevägivalla ja väärkohtlemise all, sest need inimesed on kasvanud suureks ja omandanud uue ja põneva näo, ometi olles puudutatud sellest, mis ei tohiks olla normaalsus, vaid julm kõrvalekalle.

Ma olen viibinud hullemates kohtades kui kõige pimedam põrgu, hullemates kui ma tunnistada julgen, asutuses, mis laseb olla. Ja siis ma mõtlen, kas hullus pole samasugune enesekaitse meelele ja tajule kui tõstetud käed löögi kaitseks? Kas see, kui sa saad lapsepõlvemälestustega kaasa kujutluspildi, et kellegi löömine kellegi teise poolt on igal juhul õigustatud ja lubatud, on ikka miski, mis on kasvava inimese versta postiks alles kõndima hakkamisel, mis loob elu väärtuse ja hinnangud ja kas löögi eest kaitseks tõstetud käed on põhjus või tagajärg? Katkised elud on kui tinaraske tempel mu alateadvuse peidetud kardinataga. Minu vanemate, õe ja minu katkine elu, mis sellesse perre sündinuna ei saanudki alata teisiti kui just nii.

Pean tunnistama, et minu lapsepõlv oli võrreldes minu õe omaga siiski üsna värviline ja edev. Minuga paralleelselt kulgenud õe lapsepõlv ja noorukiiga olid minu omaga võrreldes kui kuradil kosjas käimine vahedal noateral. Ma ei tea miks, kuid ma ei mäleta seda ise, võibolla ei taha mäletada. See, mida ma nüüd tean, ei ole minu mälestustelaegas, kuid ma tunnen enesel süüd, et ma ei näinud ja midagi ei teinud. Meie vanusevahe on seitse aastat ja tõenäoliselt polnud mind tihti kohal, kui mõlemad vanemad tema peal vägivalda ja väärkohtlemist kasutasid, kuid ma tunnen ikka süüd, mida ma tagasi pöörata ei saa. Pealtnägijaks ja tunnistajaks olin vaid mõnele üksikule kuritööle, kui õde püksirihmapandlaga peksti, verd tarretavalt tutistati või tema väikest keha raputati. Ta ei hakanud kunagi vastu, vaid kannatas, nuttis, väänles

ja karjus valust, aga kannatas. Esimest korda, kui isa mind löi, siis lõin ma tagasi ja isa ei löönud mind pärast seda enam kunagi. Kui ema mu peale lõugas ja karjus, siis röökisin ma talle vastu, aga ma ei teinud seda, mida ta mind tegema sundis. Ema karjus kõigi peale elupäevade lõpuni või vähemalt teadliku elu lõpuni, sest ema suri Alzheimeri tõve tüsistustesse halli, elutu, nimetu tombuna, tajumata reaalsust või ennast või kedagi teist. Aastaid hiljem oleme õega arutlenud, kas see ehk mitte polnud talle karistuseks tehtud pahategude eest, mille ta oma tervise, teadvuse ja olemasoluga kinni maksis. Inetu tõde, kuid aitab meil sellega hakkama saada, millega ema hakkama sai ja milliseks koletuks nõiaringiks ta meie elu oma kibestumuse ja kättemaksuga muutis, sest tahtis ja sai. Kas ta ka kunagi kahetses hinges või sõnades oma tehtut, seda ei tea, minule mitte, ka õele mitte. Võimalik, et nad isaga rääkisid sel teemal, sest isal lasub niisama suur süü, olles kaasosaline ja partner ema tegudele, viibides seal, olles ema käsilane peksmisel ja lastes emal ennast tagant õhutada.

Meie kodus oli palju reegleid, käske ja keelde, kindlad stambid, millest üle astuda ei tohtinud. Vaatamata sellele, kuidas ma suudan meie mälestustest maalida suure pildi emast, on mul meeles ka ilusaid hetki. Seda lummavat naeratust, mida oskas naeratada vaid ema, sooje kallistusi, koos õppimist ja apelsine, mida ema mulle alati tõi, kui ma haigevoosis lamasin, ja ma olin väikesena tihti haige, viibisin isegi kopsupõletikuga kopsudisperseris, mis asus kaugel ja kus vanemad mul said külas käia vaid nädalavahetustel, sest

muul ajal olid nad ju tööl. Olin siis väike, vast viiene, ja väga haige. Mäletan, et lebasin päevade kaupa voodis ega käinud üldse väljas. Vanemad tõid mulle suure paki komme ja jätsid need kusagil esikus olevasse personaalsesse kappi ja kui ma ükskord nii terveks sain, et neid sealt kapist võtma minna, siis neid enam ei olnud seal, mitte ühtegi kommi, sest need kasvatajad või hooldajad, kes seal toimetasid, olid kõik minu kommid sisse vehkinud. Emale rääkisin sellest alles täiskasvanuna, sest see oli minu sees nii ebaõiglase väärteona kirjjas, kuid ema muidugi ei teadnud sellest midagi. Loogiline ka ju, ega hooldajad seda talle nina peale viskamas ei käinud ja tõde ei tunnistanud, sest kui oleksingi varem midagi rääkinud, siis oleks olnud ainult lapse sõna täiskasvanu sõna vastu ja ei midagi muud.

Veel on mul selgelt mälus, kuidas ema üks nädalavahetus ei tulnud. Olin siis juba tervem ja olid näärid ja kõik kamandati ilusti riidesse. Mulle oli ema kappi toonud vanaema õmmeldud rüüsidega siidkleidi, valge ja vahulise. Ootasime kõik seal suures kuusepuulõhnases, ritta laotud toole täis saalis, oma vanemaid. Minu ema ei tulnudki. Kibedalt nuttes ronisin ma tõde taibates oma voodisse ja nutsin, pea padjas. Lõpuks, keeldudes söömast ja teistega ruumi jagamast, sain hooldajalt veel pragada, milline paha ja ebameeldiv laps ma olen. Tema sõnad ei läinud mulle korda, sest valutasin oma väikest haavatud hinge oma tulemata jäänud ema pärast. Ka sellest episoodist rääkisin emale aastaid hiljem, ta imestas selle üle, sest tema mäletamist mööda käisid nad igal nädalavahetusel.

Mõtlen, et äkki need näärid polnudki nädalavahetusel, vaid nädala sees ja seetõttu ei saanudki nad tulla. Mida teab üks viiene päevadest, nädalatest või kuudest, eriti kui ta on jäetud kuhugi suurde võõraste majja võõraste inimeste meelevalda, kes kamandavad tema söömise, magamise ja mänguaja üle ning vehivad sisse tema kommid, mida ema talle poest hankis ja kappi ootama jättis.

Ma tahaksin teada, milliseks ma oleksin sirgunud, kui oleksin kasvanud mingi teise eetikakoodeksiga peres, kus kõigele poleks olnud kehtestatud oma reeglit ja iga asja piiratud seadustega, mille võtmed olid ainult ema käes. Kõik lapsed armastavad oma ema, ükskõik, millise kuradi küüsis nad ka on, ihkavad tema soojust ja lähedust ja sõnade tähendust.

Isa igatsemist ja armastamist ma ei mäleta. Tema oli meile rohkem nagu kangelane, sõdur ja juht, kodumaa kaitsja, kui Eesti ennast Venemaa ikke alt lahti lehvitas.

Mul on olnud emaga imeilusaid ja igavikulisi hetki ka siis, kui ma juba ise ema olin ja ta mul külas käis. Istusime köögis laua taga, küünlaleek heitmas viirastuslikke varje pimedasse ruumi. Ema jutustas mulle oma lapsepõlvest. See oli nii harras ja eriline hetk, sest see ei kordunud enam kunagi sellisel kujul. Ta rääkis Maasikaoru vanavanaema talust, külmast ja näljast, küünist, kus nad olid maganud, ja ulgivatest huntidest teisel pool seina. Hirmust, mis kasvas, ja oma igatsusest enda ema järele. Sellest valust, milles tema kasvas, isatuna,

vallaslapse häbimärgi all. Ta rääkis ja ma nägin, kuidas igat-susest luuakse unistused ja kuidas unistused lõpuks heleda killuklirina saatel jalgade ette miljoniks tükiks pudenevad.

Ma armastasin teda ja ma vihkasin teda ja mõistsin, kuidas igäühe demonid tulevad temaga kusagilt elust kaasa, luues üha uusi süütuid ohvreid ja rikutud elusid.

* * * * *

Ta elas juba hooldekodus ja oli üsna tihti ära oma pikkadel rännuteedel kusagil eemal, kui ma kord teda vaatama minnes võtsin kaasa ühe pusle, millest mu viiene tütar oli välja kasvanud. Tema kõrval voodil istudes hakkasin seda hajameelselt kokku laduma, tema oma keha edasi-tagasi kiigutades mu kõrval istumas. Ühtäkki ütles ta selge ja pahase häälega, et tema küll seda lasteasja kokku ei pane, ja juba järgmisel hetkel oli ta segaduses, kes ma olen ja mis asi see on, mida ma seal kokku laon. Ta ei adunud keskkonda, ruumi ega iseenast, saati siis veel mind. On väga huvitav, et kuigi ta ei tundnud ära enam oma lapsi, siis veel väga pikka aega, juba väga haigena, tundis ta siiski ära isa, oma eluarmastuse ja kuritööpartneri. Ta küsis teda kogu aeg ja tahtis temaga koos olla ja et teda koju viidaks. Lõpuni välja.

Mõni hetk on teisest hetkest parem, sest elu liigub ikka üles ja alla, muutes kõik aeg-ajalt talutavaks ja siis jälle talumatuks.

* * * * *

Ma ei taha tunda ennast nurka aetuna, veel vähem karistatuna asjade eest, mille eest ma lihtsalt ei saa vastutada. Enesehaletsus on nagu enesekaitse, mille varju on hea pugeda ja ennast nii õnnetuna tunda. Palju raskem on enese eest seista ja võidelda, luua turvalist keskkonda, kus ei peagi kogu aeg kaitsepositsioonidel viibima ja mingi väljamõeldud tunde taha barrikadeerima. Võib võtta maski näolt ja hingata, seljataha piilumata. Pidev enesekontroll on üliväsitav ja toimib karistusena isegi siis, kui pole midagi, mille eest karistust kanda. Elades aastaid selles pidevas enesesüüdistamise ja minevikuviirastuste dogmas, kaob julgus elada. Peitununa omaenese hirmude rägastikku, enese karistamise, piinamise ja enese tahtlikku vigastamise, ei avane enam ükski uks ega aken ja viimnegi valguskiir kustub nii ruumis kui ka südames. Umbsõlmene teineteise peale tõmmatud sõlmed on lahtiharutamatud ja kinnisideed, milles valulik keha viskleb, tekitavad paranoiat ja pettekujutelmi.

Üks hetk ma tundsin, et olen kõigi jaoks vastumeelne, et keegi ei taha ega vaja mind ja seda enam rippusin ma vägistades kinni neis inimestes ja asjades, mis veel kuidagigi mind

reaalsusega sidusid. Ainus, mis päästis mind mu enese tunnetelaviini eest, oli füüsiline enesevigastamine, rahustavad ja uinutavad medikamendid ja depressiooniravimid, mis surusid mu katkise isiksuse purki kinni ja sulgesid kaane. Ma ei tohtinud mitte mingil juhul olla mina ise, pidin olema keegi teine. Nii suur oli hirm olla mina ise, olla vihatud, soovimatu, inetu, ebameeldiv ja halb. Talumatu oli elada iseenease näo ja tahte järgi. Sada korda talutavam oli kanda võõrast nägu ja elada elu, milles olin vaid külgeja.

Kõige selle enesehävitusliku kõrval elasin ma täiesti tavalist pereelu. Suutsin isegi luua ja ehitada oma lastele toimiva kodu, käia tööl ja suhestuda inimestega. Inimestega, kellega mul ei olnud mitte midagi ühist peale inimeseks olemise. Igapäevane oli tunne, et ma olen mitte keegi ja et mind tegelikult ei taheta. Ma üritasin kokku korjata kilde, mis minust maha pudenesid, kuid need pudenesid kiiremini, kui ma neid ealeski üles korjata oleks jaksanud. Kauga ei suutnud ma endale tunnistada, et ma ei ole õnnelik, et ma ei ole rahul ja et ma ei taha seda elu, mida ma elasin. Olin kääriv kest, kus meditsiinilised preparaadid hoidsid mu olemust vaka all ega lasknud sellel pinnale kerkida. Siiski teadsin, et olen seal kuskil ja püüdsin ka vähehaaval pinna poole ujuda. Minu päris olemus avaldus ebamäärastes kohtades veidi segaste ideede ja soovide näol, mis teiste meelest polnud minu moodi. Tuhandetest nõuandjatest ei tajunud vist ükski, kui kadunud ma olin ja kui meeleheitlikult ma siplesin selles madalas sogases solgivees.

* * * * *

See hetk, kui minu kehas suri minu sündimata laps, oli ehk läbi kõige hullema etapi ka tervenemise ja muutuste aeg.

Ta suri ja ma kandsin teda veel nädalaid surnuna oma kehas, iseendaga kaasas. Ta ei olnud veel nii suur, et ma oleksin saanud ise seda surma tunda, kuid minu keha teadis, sest organismis tekkisid mürgistuse tundemärgid. Ma ei olnud selleks valmis, kui on üldse olukordi, kui selliseks asjaks saab valmis olla. Nii nagu ta tuli, nii ta ka läks, ja minule ei antud võimalustki teda tundma õppida, teda katsuda, tajuda, temaga koos olla, isegi teda leinata mitte. Ma ei suutnud sellise paratamatusega leppida. Tema kadumisega koos laotus mu üle lillesinine nukrus, selline vaikus, mis niisama ei kao.

Mul määris veidike ja see tekitas minus suurt hirmu. Minu kaaslane oli just sel ajal sõitnud linnast ära mujale töölahe-tusele ja ma olin ükski. Kui hakkas määrima rohkem, kutsusin endale kiirabi ning mind viidi mu rasedusest teada saades kiiresti haiglasse. Aga kõigeks oli siis hilja, ammu juba hilja, mitu nädalat hilja. Monitoorimine paljastas valusa tõe, kuid see muutus veelgi valusamaks. Et oli öö ja midagi ei saavat teha, isegi mitte punkti panevat lõplikkust kinnitada, saadeti mind koju, et saaksin hommikul oma paberihunnikuga taas haiglasse parema monitori alla minna. Läksingi. Muidugi